

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

РЕФОРМА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ - ОД СВЕДОКА САРАДНИКА ДО ОКРИВЉЕНОГ
САРАДНИКАМирјана Ђукић¹*Правни факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица*

Сажетак: Први показатељ уплива адверзијалних елемената у кривични поступак Републике Србије, био је успостављање института сведока сарадника пре непуне две деценије. До 2011. године, Законик о кривичном поступку је више пута мењан и допуњаван, па су се саобразно томе мењали материјални услови за стицање овог процесног својства. Коначан раскид са дугогодишњом кривичнопресном традицијом начињен је, најпре пружањем могућности окривљеном да може бити странка у закључењу споразума о признању кривичног дела, потом кривице, а затим од 2011. године и странка у закључењу споразума о сведочењу. У раду је кроз дугогодишњу законску регулативу дат најпре компаративни приказ института сведока сарадника у домаћим легислативним оквирима, а потом кроз одређене специфичности института сведока сарадника указано на њихове сличности и разлике. Како новоуспостављена законска регулатива није усклађена са новим процесним институтом, указује се на потребу допуне актуелних законских решења, посебно у делу који се односе на процесну и програмску заштиту окривљеног сарадника. Фокус предметне тематике усмерен је на кривична дела организованог криминала.

Кључне речи: сведок сарадник, окривљени сарадник, организовани криминал

¹ Доцент на Правном факултету, Универзитет у Приштини са привременим сједиштем у Косовској Митровици. mirjana.djukic@pr.ac.rs

УВОД

Почетак реформе кривичног процесног законодавства одликују благи обриси елемената адверзијалног кривичног поступка. У и даље актуелном, мешовитом моделу, са израженијом тенденцијом ефикасности, није било ни на помолу елиминисање елемената истражног модела кривичног поступка. Блага наклоњеност ефикаснијем поступку показала се кроз успостављање института сведока сарадника, када се уједно окривљеном први пут пружа прилика да може бити сведок у својој кривичној ствари. Ови почетни и још увек несигурни кораци надлежних органа на пољу борбе против организованог криминала, нормативно су уобличени Законом о кривичном поступку од 2001. године, који је за релативно кратко време замењен Законом о изменама и допунама Закона о кривичном поступку, 2002. године. У периоду до 2009. године, уследила су још два законска прописа, које одликује различита регулатива материјалних услова за стицање својства сведока сарадника. Разлике такође постоје и у погледу погодности које се додељују сведоку сараднику. Ова шареноликост је показатељ нестабилне нормативне основе, што није неуобичајено када се приступа регулативи непознатог института. Већ се у Законику о кривичном поступку од 2009. године кроз одређене иновације, уочавају сигурни и стабилни темељи на којима је касније успостављена савременија варијанта сведока сарадника.

Новокомпоновани кривични поступак са елементима тужилачке истраге и консесуалним кривичнопроцесним формама у којима је једна од странака окривљени, показатељ је напуштања истражних елемената. Кроз још израженију тенденцију ефикасности, обједињују се интереси државе и интереси окривљеног као странке у споразуму, уз паралелну егзистенцију тенденције заштите људских права и слобода. Премда је у оквирима хибридног института, окривљени носилац главне и споредне кривичнопроцесне функције, његовим се успостављањем чини одступање од традиционалног, начела монофункционалности.

Посебна је тематика питање оправданости његове примене. Иако је у друштву дубоко укореењена аверзија, у пракси надвладава утилитаристички обрачун којем овај институт дугује заслуге за опстанак. Другим речима, државе пре посежу за коришћењем исказа окривљеног сарадника као нужног доказног средства (“нужног зла”), него да припадници криминалних организација као учиниоци широке лепезе кривичних дела, остану непроцесуирани.

1. РАЗЛОЗИ ЗА ЗАКОНСКО УСТАНОВЉЕЊЕ ИНСТИТУТА СВЕДОКА САРАДНИКА

Моменат заживљавања института сведока сарадника у кривичном поступку РС везује се за 2001., односно 2002. годину, када је уједно на симболичан начин и отпочела борба против организованог криминала. Саобразно томе, може се говорити о разлозима успостављања овог, у то доба новог института, који РС није познавала. Најпре, поучени позитивним искуствима земаља која се дужи низ година суочавају са проблемом организованог криминала, а код којих се на том пољу показало да је исказ окривљеног као сведока ефикасно доказно средство, до наших надлежних органа допире свест о потреби инволвирања предметног института у кривичнопроцесни оквир и правосудну праксу. Наиме, реч је о једној закасне-лој реакцији, али се њоме свакако чини искорак из дотадашњег пасивног односа према овом, надасве, сложеном и нимало безазленом облику криминалне делатности. Излаз се проналази у исказу лица које је у својству подстрекача, помагача, или саизвршиоца, учествовало у организованој криминалној делатности, у оним ситуацијама када је отежано или чак и немогуће доћи до потребних доказа.² Хијерархијски структурирана криминална организација окупљена је око једног лица, лидера, који је заправо њен не само идејни творац, већ и налогодавац, њему је одана, дугује му послушност, једном речју без њега не би ни постојала³. Због тога се лидери сматрају далеко опаснијим у односу на чланство, а у складу са тиме бивају санкционисани строжијим казнама. Упоредо са тиме, пошло се од тога, да је боље овим институтом обухватити припаднике, као категорију мање опасних учинилаца и доделити им ако испуне законом предвиђене услове, одређене погодности, када ће у односу на њих, потпуно или делимично, бити изостављена кривичноправна репресија, него дозволити да организатори остану несанкционисани.⁴

Инволвирање адверзијалних елемената је чин свесног преузимања одређених сегмената који погодују не само држави, већ и окривљеном. Наиме, окривљени, који нема дужност да исказује нити да истинито иска-

2 Милан Шкулић, *Организовани криминалитет - појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак* (Београд: Службени гласник, 2015), 408.

3 Philip L. Reichel and Jay S. Albanese, *Transnational Organized Crime: An Overview From Six Continents* (Los Angeles: SAGE, 2014), 9.

4 Шкулић, *Организовани криминалитет - појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, 408.

зује, сада, добија право да може бити сведок у својој кривичној ствари.⁵ Саобразно томе проширен је фонд његових дужности, али и права.

Постојећи институти кривичног материјалног законодавства, институт ублажавања казне и ослобођење од казне,⁶ искоришћени су као бенефиције које се додељују сведоку сараднику. При преласку из кривичноматеријалне у кривичнопроцесну сферу, ове такозване стимулативне мере постају саставни део концепта сарадње сведока сарадника са државним органима. Другим речима, један сегмент озакоњења овог института своје корене има у оквирима кривичног материјалног законодавства, који кооперативним сведоцима служе заправо као нека врста ослонца. Иако Законом о изменама и допунама Законика о кривичном поступку (ЗИД ЗКП) од 2002. године, нису споразумом уобличене, за сам почетак борбе против организованог криминалитета, сматарају се значајним у смислу да су како тако подобне да придобију чланове организоване криминалне групе на сарадњу, у чему уједно лежи њихов мотив, или интерес за сведочење.

2. ЗАКОНСКО НОРМИРАЊЕ ИНСТИТУТА СВЕДОКА САРАДНИКА ОД 2002. ДО 2009. ГОДИНЕ

У корак са изменама и допунама кривичнопроцесне регулативе, мењале су се и одредбе којима је предметни институт регулисан. У фокусу анализе јесу одредбе садржане у ЗИД ЗКП од 2002. године, Законнику о кривичном поступку од 2006. године (ЗКП 2006) и Законнику о кривичном поступку од 2009. године (ЗКП 2009). Премда се ЗКП 2006 никада није примењивао у пракси, и он заслужује анализу, јер је садржао неке недостатке, које је наредни Законик кориговао. Другим речима, да није било неких некоректних законских одредби претходника, можда би ЗКП 2009 исте и регулисао. Исто се може рећи и у погледу односа ЗКП 2006 и ЗИД ЗКП од 2002. године. Суштинских промена није било, сврха овога института остала је иста, а разлике су заступљене у погледу материјалних услова за стицање статуса сведока сарадника, изјављивања жалбе од стране оштећеног и бенефиција које сведок сарадник добија за своју кооперативност. Извесне варијације и разлике су у неку руку и очекиване, имајући у виду да се у

⁵ Милан Шкулић, „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка“, *CRIMEN (IV)*, 2/2013, 181. Окривљени у већини типичних адверзијалних поступака може бити сведок у „сопственом кривичном предмету“ и он се тада, као и сваки сведок заклиње да ће говорити истину, а ако учини супротно може бити оптужен за кривоклетство.

⁶ Драган Јовашевић, *Кривично право, Општи део* (Београд: Номос, 2010), 236-238.

том периоду први пут правосудни и други надлежни органи сусрећу са не само законском регулативом, већ и применом овог института у пракси.

а) У оквиру посебне главе 29/а, ЗИД ЗКП-а, институт сведока сарадника регулисан је члановима 504д.-504к. Према овим законским одредбама, сведок сарадник је припадник криминалне организације, против кога је поднета кривична пријава, или се води поступак за кривично дело организованог криминала, под условом да постоје олакшавајуће околности на основу којих се према кривичном закону може ослободити од казне, или му се казна може ублажити, и, ако је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање других кривичних дела припадника криминалне организације, претежнији од штетних последица кривичног дела које је учинио.⁷ Наведени члан указује на услове које осумњичени, или окривљени, треба да испуни, како би у кривичном поступку за дела организованог криминала, могао добити статус сведока сарадника. Тумачење члана 504д., упућује на констатацију да се ради о условима опшег и посебног карактера.⁸

Услови општег карактера, представљени су кроз формулацију да сведок сарадник може бити само припадник криминалне организације, не и организатор, што је заједничко за све кривичнопроцесне системе који познају овај институт, тако да у том погледу нема разлика између одредби ЗИД ЗКП и ЗКП 2006, као и да је против њега поднета кривична пријава, или се води поступак за кривично дело организованог криминала. У оквиру *посебних услова*, потребно је најпре да поводом извршења кривичног дела за које је осумњичен, или окривљен, постоје олакшавајуће околности које би могле довести до његовог ослобођења од казне, или пак ублажавања казне.⁹ Други посебан услов односи се на то да је значај његовог исказа за откривање, доказивање, или спречавање кривичних дела организованог криминала, претежнији од последица кривичног дела које је учинио, а које му се у конкретном случају ставља на терет.¹⁰

Код првог се услова поставља питање његове оправданости, имајући у виду да статус сведока сарадника добија лице, против којег је поднета кривична пријава (осумњичени), или је пак тек покренут кривични поступак, односно покренута истрага (окривљени). Како се ради о почетном стадијуму кривичног поступка, једноставно нема довољно времена да се приступи

---

⁷ Члан 504д. Закона о изменама и допунама Закона о кривичном поступку - у даљем тексту: ЗИД ЗКП („Службени лист СРЈ“, бр. 68/2002).

⁸ Тајана Лукић, *Посебности кривичног поступка за организовани криминал, тероризам и корупцију* (Нови Сад: Правни факултет, Центар за издавачку делатност, 2008), 230.

⁹ Члан 504д. став 1. ЗИД ЗКП.

¹⁰ *Ibid.*

утврђивању постојања олакшавајућих околности.¹¹ За тако нешто потребно је спровести комплетан кривични поступак, како би се на основу изведених доказа могло утврдити постоје ли, или не, олакшавајуће околности. У крајњој линији, ова би законска одредба довела до тога да се подаци о имовном стању учиниоца, његовом ранијем животу, личним приликама, и остали, на основу којих се цени постојање олакшавајућих околности, рутински прикупљају, у оној етапи у којој је реално могућа само паушална оцена. Наиме, олакшавајуће околности могу доћи у обзир оном приликом када суд одмерава казну сведоку сараднику, што се дешава у фази главног претреса, односно окончања главног претреса. Тада се суду пружа више времена да увидом у одређене податке, стекне утисак о постојању или непостојању олакшавајућих околности. Може се рећи да је некоректан овај део законске регулативе, јер се везује за ону фазу кривичног поступка, у којој је исувише рано да суд да такву процену.

Код другог услова намеће се питање његове оправданости са моралног становишта. Пођимо од реалне могућности да је сведок сарадник као припадник криминалне организације учинио најтеже кривично дело (тешко убиство, на пример). Да ли би у том случају било оправдано делимично или потпуно га аболирати од кривичног гоњења, да би били гоњени и кажњени у првом реду организатори, а потом и припадници криминалне организације?¹² Исувише крута законска формулација у овом случају, препушта теорији разматрање и прецизирање овог питања. Тако, према мишљењу проф. Милана Шкулића „*Тежина кривичног дела потенцијалног сведока сарадника у односу на процену опасности криминалне организације и њених кривичних дела јесу основни чиниоци за процену да ли се основано може очекивати да значај исказа тог лица као сведока сарадника у односу на откривање, доказивање или спречавање других кривичних дела криминалне организације буде значајно претежнији од штетних последица дела самог потенцијалног сведока сарадника*“¹³. Дакле, и најтеже кривично дело потенцијалног сведока сарадника се толерише, наспрам озбиљне и опасне криминалне организације.¹⁴ Кумулација или здруживање криминалне енергије носи далеко већи степен опасности, у односу на извршење чак и најтежег кривичног дела од стране једног лица.

б) У односу на услове предвиђене чланом 504д., материјални услови предвиђени чланом 156. ЗКП 2006 за стицање статуса сведока сарадника,

11 Лукић, *Посебности кривичног поступка за организовани криминал, тероризам и корупцију*, 230.

12 *Ibid.*

13 Милан Шкулић, *Коментар законика о кривичном поступку* (Београд: Службени гласник, 2007), 527.

14 *Ibid.*

који свакако морају бити кумулативно испуњени, представљају значајну иновацију. У погледу општих услова, статус сведока сарадника може добити лице:¹⁵ 1) за које постоји основана сумња да је припадник криминалне организације, 2) које је чланство, односно припадништво криминалној организацији, изричито признало, 3) које је у потпуности признало кривично дело које је предмет оптужбе (то може бити кривично дело које се односи на само припадање криминалној организацији, или кривично дело које је извршило као припадник, на пример када је као припадник извршило кривично дело недозвољене производње и стављања у промет опојних дрога, у својству саизвршиоца, извршиоца, подстрекача или помагача), 4) чије је признање да је извршио кривично дело организованог криминала, поткрепљено другим доказима и, 5) против којег је донето решење о спровођењу истраге, или је подигнута непосредна оптужница, за дело организованог криминала.

Поређењем ових, са законским одредбама ЗИД ЗКП, у погледу општих услова, уочавамо да статус сведока сарадника може добити окривљени, али не и осумњичени. Наиме, законодавац прецизира коришћењем термина „основана сумња“, да то може бити само окривљени, дакле лице против којег је донето решење о спровођењу истраге (сходно тадашњем периоду када још увек није успостављен систем тужилачке истраге, па се поступак покретао решењем, а не наредбом, каква је актуелна законска формулација) или је подигнута непосредна оптужница. Оваквом законском формулацијом фокус се усмерава на већи квантум доказаности.¹⁶ Основана сумња ствара такве услове да надлежни органи стекну чвршће уверење да је лице, које може постати сведок сарадник, заиста извршило кривично дело организованог криминала, и са тим у вези, да је припадник организоване криминалне групе, чији чланови требају бити процесуирани. Зачуђујуће је да ЗИД ЗКП не предвиђа признање поткрепљено другим доказима, као услов за добијање статуса сведока сарадника, тако да овде имамо још једну иновацију.

Посебни услови су на овом месту подједнако вредни пажње, имајући у виду да се новелираним законским решењима отишло корак напред. Наместо некадашњих олакшавајућих околности законодавац предвиђа услов

¹⁵ Члан 156. став 1. *Законика о кривичном поступку* - ЗКП 2006 („Службени лист СРЈ“, бр. 46/06 од 02.06.2006).

¹⁶ Снежана Бркић, *Кривично процесно право II* (Нови Сад: Правни факултет, 2013), 72-73. У оквиру различитих процесних облика сумње, најмањи квантум доказаности представљају „основи сумње“, где у односу на осумњиченог постоји минимум доказа да је извршио кривично дело. Не постоји равнотежа између разлога „за“ и разлога „против“ постојања одређене правно релевантне чињенице, већ разлози „против“ односе превагу над разлозима „за“.

целисходности (сврсисходности),¹⁷ односно, да је давање статуса сведока сарадника, окривљеном лицу целисходно с обзиром на природу и околности кривичног дела, за које постоји основана сумња да га је учинило.¹⁸ Претпоставка је да су на овакву законску формулацију утицала искуства надлежних органа, који су након убиства премијера Зорана Ђинђића започели са процесуирањем припадника земунског клана. Том приликом се увидело да је предочавање олакшавајућих околности као услова за стицање статуса сведока сарадника незахвално, јер су се подаци због недостатка времена рутински прибављали. Други посебан услов (да је значај исказа сведока сарадника за откривање, доказивање или спречавање других кривичних дела криминалне организације, претежнији од штетних последица кривичног дела које је учинио)¹⁹ суштински не одудара од претходне законске регулативе, само што овде наилазимо на коректнију правно-техничку формулацију. Трећи посебни услов суштински упућује на доказни значај исказа сведока сарадника²⁰ (да се према постојећем чињеничном стању, основано може претпоставити, да би утврђивање важних чињеница у кривичном поступку било немогуће или знатно отежано, уколико сведок сарадник не би био саслушан). Овом новином се упућује на исказ сведока сарадника као крајњу неопходност, или слободно можемо рећи неку врсту „неугодног зла“, које је неопходно за откривање и доказивање кривичних дела организованог криминала.

в) ЗКП 2009, институт сведока сарадника регулише у одредбама 504о до 504ћ.²¹ Иако одредбе овог Законика суштински не одступају у односу на одредбе предвиђене у ЗКП 2006, оне имају одређени значај, јер су послужиле као узор законодавцу приликом каснијег регулисања института окривљеног сарадника, али и осуђеног сарадника. Осим окривљеног, овај Законик предвиђа да статус сведока сарадника може добити осуђено лице, дакле лице које се већ налази на издржавању казне. Погодности које добија у замену за сведочење, односе се на повољнији третман у казненој установи и ублажавање казне која је већ изречена.²²

17 Шкулић, *Коментар законика о кривичном поступку*, 527.

18 Члан 156. став 2. тачка 1. ЗКП 2006.

19 Члан 156. став 2. тачка 2. ЗКП 2006.

20 Шкулић, *Коментар законика о кривичном поступку*, 527.; Члан 156. став 2. тачка 3. ЗКП 2006.

21 *Законик о кривичном поступку* - ЗКП 2009 („Службени лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Службени гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009).

22 Члан 504ћ. ЗКП 2009. Овим чланом предвиђено је да јавни тужилац може предложити суду за сведока сарадника лице које је правноснажно осуђено за кривично дело организованог криминалитета, под условом да је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање кривичних дела организованог криминалитета, извршених од стране организоване криминалне групе, претежнији од последица кривичног дела за које је осуђен. Овим је законодавац проширио круг

2.1. Бенефиције сведоцима сарадницима

Могућност изјављивања жалбе од стране оштећеног против решења којим се усваја предлог о добијању статуса сведока сарадника, предвиђао је једино ЗКП 2006.²³ Имајући у виду материјалне и моралне интересе, разумљиво је да оштећени има права да свој имовинскоправни захтев оствари у односу на сведока сарадника. Зависно од последица, накнада штете пасивном субјекту осим материјалне укључује и нематеријалну штету. Наредни, ЗКП 2009, искључује могућност изјављивања жалбе, што у основи и јесте дискутабилно, али то не значи и немогућност оштећеног да оствари свој имовинскоправни захтев. Решење овог проблема, законодавац је предочио кроз одредбе којима су регулисане бенефиције сведоку сараднику.

Најповољније бенефиције сведоку сараднику предвиђене су управо закоником донетим у тренутку када је требало екстремно се супротставити организованим криминалним групама. Наиме, сведоке сараднике је као награда за кооперативност чекала једино потпуна аболиција од кривичног гоњења (ЗИД ЗКП чл. 504з.). Ова, једина али истовремено и најбоља могућа погодност, имала је своје позитивне и негативне одлике. Најпре, конструисана је тако да примамима окривљене да сарађују, што се и реализовало у пракси, приликом процесуирања припадника земунског клана. Са друге стране, одустанак јавног тужиоца од кривичног гоњења који је значио потпуну аболицију, за последицу је имао пресуду којом се оптужба одбија.²⁴ Сведок сарадник се не оглашава кривим, те оштећени није могао да оствари свој имовинскоправни захтев.

Коректнија решења предвиђао је ЗКП 2006. Круг бенефиција је проширен, укључујући ублажавање казне, или евентуално, ослобођење од казне.²⁵ Изузетно, суд може, узимајући у обзир значај исказа сведока сарадника, његово држање пред судом, ранији живот и остале околности, сведока сарадника огласити кривим, а ослободити га од казне.²⁶ Исте погодности предвиђене су у ЗКП 2009, само што је у погледу ублажавања казне још прецизнији, наглашавајући у члану 504т., да се сведоку сараднику утврђује минимална казна прописана Кривичним закоником, затим се тако утврђе-

---

лица, као потенцијалних сведока сарадника. Најпре је то био само окривљени, па је затим та могућност проширена и на осуђеног.

23 Члан 161. ЗКП 2006. Оштећени кривичним делом за које постоји основана сумња да га је учинио сведок сарадник може у року од 48 часова од пријема решења да изјави жалбу.

24 Члан 503з. ЗИД ЗКП.

25 Члан 163. став 1. ЗКП 2006. Сведоку сараднику се одмерава казна у границама прописаним Кривичним закоником за кривично дело организованог криминала за које се води поступак, које је признао и за које је доказано да га је учинио, а онда се тако одмерена казна изриче умањена за једну половину.

26 Члан 163. став 3. ЗКП 2006.

на казна изриче умањена за једну половину, с тим што не може бити мања од тридесет дана затвора.²⁷

У погледу бенефиција сведоцима сарадницима, најкоректнија решења нуде последња два анализирана законика. Наиме, у оба случаја, и код ублажавања и код ослобођења од казне, суд доноси осуђујућу или кондамнаторну пресуду, којом утврђује да је оптужени крив за кривично дело које му се оптужбом ставља на терет. У односу на пресуду којом се оптужба одбија, оваква врста пресуде којом се суд упушта у мериторно одлучивање о кривичној ствари, садржи назнаку за које се дело оглашава кривим, његов законски назив, на какву се казну осуђује, односно за колико му се казна ублажава, ако је ослобођен од казне, наводе се околности које су до тога довеле, одлуку о мерама безбедности, одузимању имовинске користи, о трошковима кривичног поступка.²⁸ Дакле, сведок сарадник се овом врстом пресуде оглашава кривим, а притом оштећени не остаје обесправљен. Како се имовинска корист коју је стекао кривичним делом, обавезно одузима сведоку сараднику, оштећени може да оствари свој имовинскоправни захтев у кривичном поступку, или га за остатак, суд може упутити да то реализује у парници.

3. ОДНОС ИЗМЕЂУ ОКРИВЉЕНОГ САРАДНИКА И СВЕДОКА САРАДНИКА - ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Окривљеном је пружена могућност да може бити сведок у својој кривичној ствари још успостављањем института сведока сарадника. Када је процес реформе коначно уобличен 2011. године, он добија право да буде и странка у закључењу споразума о сведочењу. Ова је новина утицала на постојање не само термилолошких разлика, како се наглашава у теорији, већ и разлика процесне природе.

Окривљени стиче својство сведока сарадника након што суд решењем прихвати предлог јавног тужиоца. Са друге стране, процес задобијања својства окривљеног сарадника чини најпре, упућивање понуде окривљеном, затим преговарање, потом закључивање споразума о сведочењу.²⁹ Саставни део споразума о сведочењу чине сви они елементи на које јавни тужилац суду указује приликом стицања статуса сведока сарадника. Међутим, овде су они саставни део споразума, који на крају потписују јавни тужилац, окривљени и његов бранилац. Када су споразумом предвиђене, погодности имају далеко бољу перспективу него када се то чини обичним упућивањем предлога суду.

У оба случаја се ради о окривљеном лицу, само што се сада потенцира на окривљеном. Колевка споразума јесу САД, које у оквиру нагодби већ дужи низ година практикују споразум о признању кривичног дела и споразум о сведочењу окривљеног.³⁰ Једино је у овом, адверзијалном моделу кривичног поступка, окривљени могао бити странка у закључењу споразума. Из тога разлога се и у нашој кривичнопроцесној регулативи, под ударом снажног таласа адверзијалних елемената, са сведока, тежиште пребацује на окривљеног као странци у закључењу споразума.

Преименовање овог института условљава да закони који регулишу права окривљеног сарадника терминолишки буду усаглашени са актуелном законском регулативом. Окривљени сарадник испуњава све законом предвиђене услове да стекне статус заштићеног сведока. Одредбе којима се регулишу мере процесне заштите садржане у Законнику о кривичном поступку, међутим, заобилазе овај институт, наглашавајући да ће се мере процесне заштите сходно примењивати према прикривеном иследнику, вештаку, стручном саветнику и стручном лицу.³¹ Неоправдано је изостављена категорија окривљеног сарадника, ако пођемо од тога да и прикривени иследник може бити сведок у кривичном поступку, па ипак није изостављен из круга оних лица према којима се примењују мере процесне заштите. Слично је и са програмском заштитом. Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку који датира још од 2005. године када је била актуелна категорија сведока сарадника, упућује на осумњиченог, окривљеног, сведока, сведока сарадника, оштећеног, вештака и стручно лице, као учеснике у кривичном поступку који имају право на програмску заштиту.³² И овде је институт окривљеног сарадника изостављен. Наиме, у једном периоду након спроведене реформе (2013. године) још увек су се водили поступци у којима су учествовали сведоци сарадници, а који су отпочели у време важења анализираних законика који су предвиђали институт сведока сарадника. Да би се избегла терминолошка збрка, потребно је да се у новом Закону о програму заштите учесника у кривичном поступку, поред сведока сарадника предвиди и окривљени сарадник.

30 Michael A. Simons, "Departing ways: Uniformity, Disparity and Cooperation in Federal Drug Sentences", *Villanova Law Review*, vol. 47, no. 4 (2002), 960.

31 Чл. 112. *Законика о кривичном поступку*, („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014 и 35/2019).

32 Чл. 3. ст. 1. *Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку*, („Сл. гласник РС“, бр. 85/2005).

4. ЗАКЉУЧАК

Анализа одредаба заступљених у нашем кривичном процесном законодавству, којима је регулисан институт сведока сарадника, упућује на констатацију да су непрецизне и некоректне одредбе ЗИД ЗКП-а, резултат исхитрене реакције наших надлежних органа. Како су у питању први кораци предузети на нормативном плану, предвиђањем посебних мера за сузбијање организованог криминалитета, који се до тада свесно толерисао од стране државне власти, исхитреност, која неминовно за собом повлачи и некоректност и непрецизност законских одредби, је једна очекивана реакција. Очекивана, јер су у питању први законски прописи, прописи који се први пут суочавају са најопаснијим видом криминалне делатности, који се код нас већ увукао у сваку пору друштва, а што је врло важно, нису имали своје претходнике, којима се увек придаје велики значај, јер могу послужити као узор законодавцу, нека врста путоказа, смернице. Наиме, ЗИД ЗКП је поставио нормативне темеље овом институту, а они су у у наредном периоду, у оквиру Законика о кривичном поступку од 2006. године и Законика о кривичном поступку од 2009. године, осавремењени, регулисани у складу са основним међународноправним стандардима, ефикасношћу кривичног поступка, начелом правичности и осталим начелима, којима се наша земља приклонила у оквиру реформе кривичног процесног законодавства.

Окривљени сарадник представља савременији вид института сведока сарадника, тим пре што није само сведок у својој кривичној ствари, већ компатибилно са новоуспостављеним моделом кривичног поступка, и странка у закључењу споразума. Сврха оба института је истоветна, остварење државних интереса у смислу смањења обима организоване криминалне делатности, и интереса окривљеног, једино што гаранције споразумом уобличене пре могу бити реализоване, него када се то чини само на основу предлога. Споразум сачињен у писменој форми уз сагласност воља обе стране и, на другој страни једнострано предлог јавног тужиоца уз претходни пристанак окривљеног, не могу производити исто правно дејство.

Реализација права окривљеног сарадника захтева усаглашавање кривичнопроцесне регулативе старијег и новијег датума, као и усаглашавање оне којом је успостављен систем програмске заштите са постојећим кривичнопроцесним одредбама. Иницијатива ове врсте за сврху има изједначавање положаја окривљеног сарадника са положајем у којем се налазио некадашњи сведок сарадник.

ЛИТЕРАТУРА:

- Reichel Philip L., Albanese S. Jay. *Transnational Organized Crime: An Overview From Six Continents*. Los Angeles: SAGE, 2014.
- Simons, Michael. "Departing ways: Uniformity, Disparity and Cooperation in Federal Drug Sentences", *Villanova Law Review*, vol. 47, no. 4, (2002), 921-963.
- Јовашевић, Драган. *Кривично право, Општи део*. Београд: Номос, 2010.
- Бркић, Снежана. *Кривично процесно право II*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду, 2013.
- Кнежевић, Саша. Ђукић, Мирјана. „Споразум о сведочењу окривљеног у кривичном процесном законодавству Србије“, у зборнику радова *Национално и међународно право - актуелна питања и теме*. Косовска Митровица: Правни факултет Приштина, 2017: 429-445.
- Кнежевић, Саша. *Кривично процесно право, Општи део*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета у Нишу, 2019.
- Лукић, Татјана. *Посебности кривичног поступка за организовани криминал, тероризам и корупцију*. Нови Сад: Правни факултет, Центар за издавачку делатност, 2008.
- Шкулић, Милан. *Коментар законика о кривичном поступку*. Београд: Службени гласник, 2007.
- Шкулић, Милан. *Организовани криминалитет - појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*. Београд: Службени гласник, 2015.
- Шкулић, Милан. „Доминантне карактеристике основних великих кривично-процесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка“, *CRIMEN (IV) 2/2013*, 176-234.
- *Законик о кривичном поступку* („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014 и 35/2019).
- *Законик о кривичном поступку* („Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009).
- *Законик о кривичном поступку* („Службени лист СРЈ“, бр. 46/06 од 02.06.2006).
- *Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку* („Сл. лист СРЈ“, бр. 68/2002).
- *Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку*, („Сл. гласник РС“, бр. 85/2005).

REFORM OF CRIMINAL PROCEEDINGS OF THE REPUBLIC OF SERBIA - FROM WITNESS ASSOCIATE TO DEFENDANT ASSOCIATE

Mirjana Đukić³³

Faculty of Law, University of Pristina, Kosovska Mitrovica

Summary: The first indicator of the influence of adversarial elements in the criminal procedure of the Republic of Serbia was the establishment of the institute of cooperating witnesses less than two decades ago. Until 2011, the Code of Criminal Procedure was amended several times, so the material conditions for acquiring this procedural status changed accordingly. The final break with the long-standing criminal tradition was made, first by giving the defendant the opportunity to be a party in concluding a plea agreement, then guilt, and then from 2011 a party in concluding a testimony agreement. The paper first presents a comparative overview of the institute of witnesses associated in the domestic legislative framework through long - term legislation, and then points out their similarities and differences through certain specifics of the institute of cooperating witnesses. As the newly established legislation is not harmonized with the new procedural institute, it is pointed out the need to supplement the current legal solutions, especially in the part related to the procedural and program protection of the defendant associate. The focus of the subject is on criminal acts of organized crime.

Key words: witness associate, defendant associate, organized crime

---

33 Ph.D Assistant professor Faculty of Law, University of Pristina, Kosovska Mitrovica E-mail: mirjana.djukic@pr.ac.rs